

4.- Literaturari buruzko lehen ikuskerak

1.- Eremu indoeuroparreko hitzaren garrantzia

XIX. mendearen hizkuntzalaritza gertaera harrigarriko lekukoa izan zen. Europako hizkuntza guztiak (euskara, magyarra eta filandiarra kenduta) eta Asiako batzuk enbor beretik zetozen. Hau nabaria zen latinaren eta grekoaren kasuan, baina ez hizkuntza zelta eta germaniarren kasuan, adibidez. Zirkunstantzia hau nabari egin zen sanskritoaren (Indiako Iparretik datorren hizkuntza bat) ikerketatik aurrera. Kontua da sanskritoak ezaugarri asko partekatzen zituela grekoarekin eta, gainera, hizkuntza-egoera zaharragoa nabarmentzen zuela. Hizkuntza hauen arteko antzekotasunen ikerketak Hizkuntzalaritza Historiko eta Konparatiboaren garapena abiarazi zuen eta, harekin, konparaziozko ikerketak jarri zituen modan Hizkuntzaren Zientziaren eremuan.

Hizkuntzalaritza konparatiboaren metodoek balio dute historiaurreko tribu batek hitz egindako hizkuntza bateko erroak aitortzeko. Denboraz, tribu hori sakabanatzen joan zen eta, horrela, gaur ezagutzen ditugun hizkuntza desberdinak agertzen joan ziren. Tamalez, Hizkuntzalaritzak gutxi esan dezake hasierako herri horren kulturaren gainean. Hala ere, hitzak konparatzea posiblea bada, posiblea da, literatura konparatua egiten duen moduan, literaturak konparatzea. Honela, erkaketari esker posiblea da kultura indoeuropar horren ezaugarrietako batzuk berreraikitzea eta, zehazki, Gerrako eta Erlijioko garrantzia ulertzea.

Oro har, esan dezakegu gizaki indoeuroparra zela zalantzagarri eta ondo ulertzen ez zituen arriskuez betetako munduan bizirik ateratzeagatik borroka egiten zuen nekazari-gerraria. Benetan, indoeuroparrek sentitzen zuten mundua inongo maitasunik sentitzen gizonengatik ez zuten jainko gutziatsuek zuzenduta zegoela. Jainkoek bedeinkazioak ematen zituzten edo madarikazioak eragiten zizkieten bere apetari. Horregatik, gizonek jainko horien begikotasuna irabazi behar zuten.

Jainkoekin ohiko komunikabidea sakrifizioa zen. Sakrifizioa

arrakastatsua gerta zedila, erritua betetzea ezinbestekoa zen eta, hartarako, garrantzitsua zen erritu horretako formulak ondo ezagutzea. Egia esan, zaharrek hitzerako botere magikoa ematen zuten.

Bestalde, indoeuroparrek heriotzatik bizitzan ez zutela sinesten jakiten da. Zentzu honetan, esan behar da gerra eguneroko jarduera zela haientzat, hortaz, borrokan hiltzea ohikoa zen. Hilezkortasunaren irrikak tipikoak dira gizakiarengan, baina hilezkortasun horretara nola heldu? Erantzuna oroipenean dago: pertsona batek gogoratzea merezi duen zerbait bere bizitzan egitea lortzen badu, ez da inoiz hilko. Gizarte gerrazalean, akzio handiak gerraren berezkoak dira, eroien oroipenak eroi berriko agerpenari adore ematen diolako. Akiles adibiderik onena da. Orain, galdera da: nortzuk dira eroiaren akzioak gogoratzeko arduradunak? Bai noski, olerkariak.

2.- Inspirazio poetikoa

Aedo greziarrak (Homero, adibidez) zeregin zaila bere kontu du. Zorionez, aliatu boteretsuak ere ditu: Apolo eta Musak. Ezinezkoa gizaki batek dena jakin ahal izatea denez gero, nabaria da, aedoak eroiko akzioen gaineko neurtitzetako miletako olerki horiek kantatzen dituenean, berak ez duela hitz egiten, Musak (jainkotasun orojaikilea) baizik. Nahiz eta arraroa irudi, inspirazio poetikoa grekoek ulertzen zuten edukitze-ekitaldia bezala, zeinen bidez Musa olerki handi horiek kantatzeko olerkariaren gorputzean sartzen zen. Horrela gauzak, olerkariak, izaki oso berezi jainkoekin konektatzeko gauza zelako, zioen guztia EGIA zen.

Oro har, mitologia bera tipo honetako poesia hartu behar da. Gaur ezagutzen dugun moduan, nabaria da azalpen berriak eskatu ahala eraikitzen den narratiba sinplea baino ez dela. Hala ere, narratiba sinple hau oso erabilgarria zen, dena azaltzeko balio duelako: munduaren jatorria, jainkoena, eroiena, hirietako familia nobleena, etab. Beraz, pentsatu behar da mitologia mekanismo erabilgarria zela memoria kolektiboa transmititzeko eta ordena soziala mantentzeko.

3.- Greziako arrazionalismoa

Denboraren joanak gizarte greziarrak alda zitezela eragin zuen. Kolonizazioaren fenomenoak merkataritzaren garapena ekarri zuen eta honek oparotasun ekonomikoa ekarri zuen uzten jakin zuten hirietara (beti pixkanaka) sistema aristokratikoak eta eboluzionatzea demokraziarantz. Jarduera ekonomiko berriak plangintza arduratsua eskatzen zuen, hortaz adimen praktikoa jaiotza-eskubideak baino gehiago balioesten hasi zen. Bestalde, hiri demokratikoetan herritarrek jakin behar zuten irakurtzen eta idazten, parte hartzen zutelako erabaki politikoetan. Horregatik, garai hartan, lehen eskolak agertzen dira.

Modelo sozialaren berregituratzea jakituriako mundura heltzen da. Beraz, garain hartan, zalantzan ipiniko da benetakoa baden olerkariak EGIA beti esaten dutela. Arrazionalismoa Grezian jaiotzen da fisikari joniarrekin: Tales, Anaxímenes, Anaximandro, etab. Testuinguru honetan, arrazionalistek, Efeso-ko Heraklitok edo Kolofon-eko Jenofanesez, batez ere, esango dute Homero eta Hesiodo, epika greziarraren nagusi ordezkariak, gezurtiak direla. Oraindik gehiago, salatuko dute Homero, *Iliada*-ren eta *Odisea*-ren egilea, bere moraltasun urriagatik komunitaterako kaltegarriak diren lanak idazteko. Egia esan, jainko olinpikoen existentzia bera eta guzti zalantzan ipiniko dute arrazionalistek.

Esan behar da fisikari joniar hauek garatu zutela idazteko tipo berri bat: prosa. Nahiz eta poesia hain ederra ez izan, idazte-tipo berri horrek oso erabilgarria zela ezaguera transmititzeko laster frogatu zuen.

4.- Homeridas-en erantzuna

VI. K.a. mendearen amaieran, Aedo-aren irudia iraganaren gauza zen jada. Arrazionalisten kritikak gorabehera, olerki homerikoen ospea hain handia zen olerkariak (rapsodak) hiriko hiriko kantatzen zihoazela. Egia esan, jada konposizioen originaltasuna ez zen balioesten, interpretazioaren kalitatea baizik. Nolanahi ere, olerki homerikoak oso herrikoak ziren eta rapsoda-kopuru ugaria. Gauzak horrela, bere ogibidea maite zutenez gero,

rapsodak ez zuten tardatu arrazionalisten kritikei erantzutean.

Regio-ko Teagenes eta Lampsako-ko Metrodoro Homeroren lehen defendatzaileak izan ziren. Lehen esan bezala, poesia homerikoaren kontrako akusazio nagusiek bere faltsukeriaren kontra eta bere moraltasun baxuaren kontra zuzentzen zuten. Horrela, konposizio homerikoen balioa babesteko, Regio-ko Teagenes-ek irakurketa alegorikoa praktikatzea proposatu zuen. Beraz, ez dira olerkiak ulertu behar literalki, baizik eta bere esanahi sakona hartu.

Esanahi sakon horretara heltzeko, Teagenes-ek olerkien iruzkin sakonak egitea proposatzen zuen. Hori egiteko, Homeroren hitzen esanahia ondo ulertu behar zen, Homeroren hitzak oso zaharrak zirelako eta ondo ez zirelako ulertzen jada. Nahiz eta Teagenes-en metodo filologikoen gainean oso gutxi jakin, bere poesia homerikoaren defentsarekin jaio ziren testu iruzkina (hitz arraroko zerrendak) eta interpretazio literarioa (alegoria). Egia da metodo alegorikoa Grezian oso gutxi erabiltzea; hala ere, beranduago, Kristaua Erdi Aroan, oso sarritan erabiliko da Idazte Sakratuen egia sakonak azaltzeko.